

Tomasz Olbrycht¹, Monika Kucharska-Świerszcz¹
Łukasz Tomasik², Michał Furgol², Andrzej Melke³

¹Katedra Agroekologii, Uniwersytet Rzeszowski
35–601 Rzeszów, ul. M. Ćwiklińskiej 1a
tkolbr@univ.rzeszow.pl

²VANELLUS ECO Firma Przyrodnicza Łukasz Tomasik
os. Rosochy 83/2, 27–400 Ostrowiec Świętokrzyski
biuro@vanelluseco.pl

³ul. Św. Stanisława 11/5, 62–800 Kalisz
kusakowaty@gmail.com

Received: 15.04.2019

Reviewed: 21.05.2019

**PIERWSZE OBSERWACJE ZAGŁĘBKA
BRUZDKOWANEGO *RHYSODES SULCATUS*
(FABRICIUS, 1787) I PONURKA SCHNEIDERA
BOROS SCHNEIDERI (PANZER, 1796)
W BIESZCZADZKIM PARKU NARODOWYM**

First observations of *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787)
and *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera)
in the Bieszczady National Park

Abstract: The article presents the first information on distribution of protected and rare saproxylic beetles *Rhysodes sulcatus* (Coleoptera: Rhysodidae) and *Boros schneideri* (Coleoptera: Boridae) in Bieszczady National Park. Both of them were found in three localities on silver fir (*Abies alba* Mill.). All observation sites were in well preserved old growth stands.

Key words: *Rhysodes sulcatus*, *Boros schneideri*, saproxylic beetles, Bieszczady National Park.

Wstęp

Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus* (Col., Rhysodidae) i ponurek Schneidera *Boros schneideri* (Col., Boridae) to rzadko spotykane, objęte ochroną ścisłą gatunki chrząszczy saproksylicznych (Kubisz 2004; Pawłowski i in. 2002; Sienkiewicz 2004; Rozporządzenie 2016). Rozsiedlenie tych gatunków w południowo-wschodniej Polsce jest dość dobrze rozpoznane, a najwięcej stanowisk odnaleziono do tej pory w dobrze zachowanych drzewostanach Pogórza Przemyskiego i Gór Sanocko-Turczańskich (Buchholz i in. 2011, 2013). Obydwa gatunki znane są też z kilku stanowisk położonych w Bieszczadach (Olbrycht i in. 2015), a zagłębek bruzdkowany podawany był również z jednego stanowiska w Beskidzie Niskim (Konwerski i Sienkiewicz 2002). W latach 2016–2018 w Beskidzie Niskim odnaleziono trzy nowe stanowiska zagłębka bruzdkowanego

zlokalizowane w: Magurskim Parku Narodowym, rezerwacie „Przełom Jasiołki” oraz w drzewostanie gospodarczym Leśnictwa Barwinek w Nadleśnictwie Dukla (Olbrycht T., Kucharska-Świerszcz M., Melke A., dane z monitoringu zwierząt i siedlisk oraz z planu ochrony dla Magurskiego PN). W 2018 roku potwierdzono również występowanie zagłębka w rezerwacie „Turnica” (Olbrycht T., dane z monitoringu zwierząt i siedlisk), skąd podawany był na początku XX wieku przez Trelę (1926).

Teren i metody badań

Obserwacje nad występowaniem zagłębka bruzdkowanego i ponurka Schneidera na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego przeprowadzono w latach 2016 i 2018. Część prac badawczych wykonali pracownicy VANELLUS ECO Firma Przyrodnicza Łukasz Tomasik w ramach zadania „Monitoring częstości występowania 5 gatunków chrząszczy naturowych: nadobnica alpejska *Rosalia alpina*, ponurek schneidera *Boros schneideri*, zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus*, zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus*, wynurt *Ceruchus chrysomelinus* na wskazanych przez zamawiającego 90 powierzchniach monitoringowych (drzewostany w fazach terminalnych) o pow. 1 ha każdy”, zleconego przez BdPN. Pozostałe wyniki zebrano w trakcie realizacji „Monitoringu gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 w latach 2015-2018 – w zakresie gatunków zwierząt”, który prowadzony był w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska.

Monitoring zagłębka bruzdkowanego i ponurka Schneidera w Bieszczadzkim Parku Narodowym wykonano mimo tego, że gatunki te nie były wcześniej podawane z jego obszaru. Powodem podjęcia takiej decyzji był fakt udokumentowanych stwierdzeń tych chrząszczy w drzewostanach gospodarczych Nadleśnictwa Lutowiska, bezpośrednio sąsiadujących z granicą Parku (Olbrycht i in. 2015).

W trakcie prowadzonych obserwacji stosowano metody przyjęte w opracowaniach autorstwa Gutowskiego (2015) i Sienkiewicza (2012).

Bieszczadzki Park Narodowy wyraził zgodę na wykorzystanie danych zebranych przez firmę VANELLUS ECO, z kolei na publikację wyników zebranych w ramach realizacji Państwowego Monitoringu Środowiska uzyskano zgodę Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

Wyniki

Zagłębek bruzdkowany odnaleziony został w trzech miejscach położonych w dwóch kwadratach siatki UTM o boku 10 km (Ryc. 1):

- Leśnictwo Suche Rzeki; zachodni stok góry Jaworniki; UTM FV15:
 - oddział 109; 810 m n.p.m.; 21 VI 2016; obs. A. Melke; 2 chrząszcze odłowione do pułapki IBL-2; skład gatunkowy drzewostanu: buk – 70% (40% w wieku powyżej 100 lat), jodła – 30% (20% w wieku powyżej 100 lat);
 - oddział 110; 840 m n.p.m.; 21 VI 2016; obs. A. Melke; 3 chrząszcze odłowione do pułapki IBL-2; buk – 70% (w wieku 70–90 lat i pojedynczymi osobnikami w wieku powyżej 150 lat), jodła – 30% (w wieku 70–90 lat i pojedynczymi osobnikami w wieku powyżej 150 lat).

W trakcie prac monitoringowych, na badanych powierzchniach zaobserwowano również inne, objęte ochroną gatunki zwierząt, takie jak: zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763), wynurt *Ceruchus chrysomelinus* (Hochenwarth, 1785) i salamandra plamista *Salamandra salamandra* (Linnaeus, 1758).

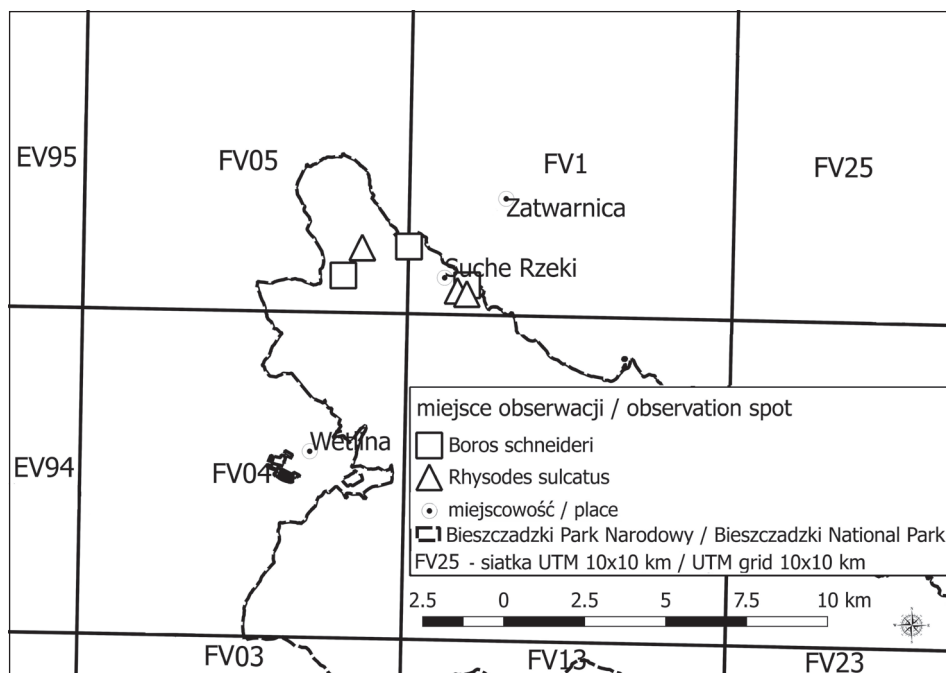
- Leśnictwo Suche Rzeki; dolina Potoku Hulskiego; UTM FV05:
 - oddział 142; 741 m n.p.m.; 19 VI 2016; obs. M. Furgoń i Ł. Tomasik; 1 osobnik na leżącym pniu jodły (*Abies alba* Mill.) o długości 10 m i pierśnicy 70 cm; skład gatunkowy drzewostanu: buk – 80% (głównie w wieku powyżej 100 lat) oraz jodła – 20% (z pojedynczymi drzewami w wieku powyżej 100 lat).

Ponurka Schneidera stwierdzono w trzech miejscach zlokalizowanych w dwóch kwadratach siatki UTM (Ryc. 1):

- Leśnictwo Suche Rzeki; zachodni stok góry Jaworniki; UTM FV15:
 - oddział 109; 839 m n.p.m.; 7 VIII 2018; szczątki postaci dorosłej, obs. T. Olbrycht i M. Kucharska-Świerszcz; zacieniony stojący złom jodły (*Abies alba* Mill.) o wysokości 3 m i pierśnicy 120 cm (Ryc. 2); skład gatunkowy drzewostanu: buk – 70% (40% w wieku powyżej 100 lat), jodła – 30% (20% w wieku powyżej 100 lat).

Na tym samym drzewie zaobserwowano 6 larw zgniotka cynobrowego, a w otoczeniu natrafiono na 2 osobniki biegacza zielonozłotego *Carabus (Chrysocarabus) auronitens* ssp. *escheri* Palliardi, 1825, czynne żerowiska wynurta w kłodach jodłowych oraz 3 osobniki salamandry plamistej.

- Leśnictwo Suche Rzeki; południowo-wschodni stok góry Koncurowa; UTM FV05:
 - oddział 144; 821 m n.p.m.; 17 VI 2016; obs. M. Furgoń i Ł. Tomasik; 1 larwa na stojącej, martwej jodle (*Abies alba* Mill.) o wysokości 10 m i pierśnicy 92 cm; skład gatunkowy drzewostanu: buk – 80% (głównie w wieku powyżej 100 lat) oraz jodła – 20% (z drzewami w wieku powyżej 100 lat).

Ryc. 1. Zlokalizowane miejsca występowania *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787) (Coleoptera: Rhysodidae) i *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae) w Bieszczadzkim Parku Narodowym.

Fig. 1. Identified occurrences of *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787) (Coleoptera: Rhysodidae) and *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae) in the Bieszczady National Park.

Na tym samym drzewie zaobserwowano 10 larw zgniotka cynobrowego, a w otoczeniu natrafiono na kolejną larwę zgniotka oraz larwę wynurta.

- Leśnictwo Suche Rzeki; dolina Potoku Hulskiego; UTM FV15:
– oddział 134; 767 m n.p.m.; 18 VI 2016; obs. M. Furgoń i Ł. Tomasik; 1 larwa na stojącej, martwej jodle (*Abies alba* Mill.) o wysokości 8 m i pierśnicy 37 cm; skład gatunkowy drzewostanu: buk – 60% (ok. 40% w wieku powyżej 100 lat) oraz jodła – 40% (z pojedynczymi drzewami w wieku powyżej 100 lat).

Na sąsiednim drzewie stwierdzono obecność 3 larw zgniotka cynobrowego, a w otoczeniu, w dwóch miejscach, natrafiono na szczątki wynurta.

Zgodnie z wytycznymi zawartymi w opracowaniach Sienkiewicza (2012) i Gutowskiego (2015), dla każdego miejsca obserwacji *Rhysodes sulcatus* oraz

Boros schneideri określono wartości wskaźników stanu populacji i siedliska. We wszystkich przypadkach wyznaczono je na poziomie FV – właściwe.

Ryc. 2. Miejsce obserwacji *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae) na górze Jaworniki – (fot. T. Olbrycht).

Fig. 2. Observation spot of *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae) on Jaworniki mountain – (phot. T. Olbrycht).

Podsumowanie

Przeprowadzone obserwacje pozwoliły na wstępne rozpoznanie rozszedlenia zagłębka bruzdkowanego i ponurka Schneidera w Bieszczadzkim Parku Narodowym. Odnalezione stanowiska tych gatunków są aktualnie jednymi z najdalej wysuniętych na południe spośród wszystkich znanych z Polski w XXI wieku. Obydwa gatunki są możliwe do odnalezienia również w innych miejscach na terenie tego Parku, gdzie występują odpowiednio stare drzewostany z dużym udziałem jodły.

W warunkach górskich zagłębki bruzdkowany i ponurek Schneidera zdecydowanie preferują jodły, a w dużo mniejszym stopniu buki, co stanowi potwierdzenie wyników obserwacji pochodzących z Pogórza Przemyskiego i Gór Sannocko-Turczańskich (Buchholz i in. 2011, 2012, 2013; Buchholz i Melke 2018). W celu potwierdzenia tej tezy oraz pełniejszego poznania rozmieszczenia tych rzadkich gatunków na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego, istotnym będzie przeprowadzenie dalszych badań o charakterze inwentaryzacyjnym.

Przeprowadzone obserwacje pozwoliły również na odnalezienie nowych miejsc występowania zgniotka cynobrowego, który do tej pory znany był w Bieszczadzkim Parku Narodowym z jednego stanowiska (Holly 2014). Należy również podkreślić, że spośród wszystkich polskich parków narodowych zagłębek bruźdkowany, ponurek Schneidera i zgniotek cynobrowy występują wspólnie jeszcze tylko w Białowieskim PN.

Podziękowania

Dziękujemy Pawłowi Babuli oraz Radosławowi Gilowi za pomoc logistyczną w trakcie prowadzenia badań monitoringowych w 2016 roku.

Literatura

- Buchholz L., Komosiński K., Melke A., Michalski R., Szymczuk R., Koba Ł., Sienkiewicz P. 2011. Nowe dane o występowaniu *Rhysodes sulcatus* (Fabr.) (Coleoptera: Rhysodidae) na terenie Nadleśnictwa Bircza w południowo-wschodniej Polsce. Wiad. entomol. 30 (3): 179–192.
- Buchholz L., Olbrycht T., Melke A. 2012. Występowanie *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera: Boridae) w południowo-wschodniej Polsce. Wiad. entomol. 31 (3): 207–209.
- Buchholz L., Kuberski Ł., Michalski R., Melke A., Olbrycht T. 2013. Chrząszcze Coleoptera z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej na obszarze projektowanego Turnickiego parku narodowego i w jego okolicach. Roczniki Bieszczadzkie 21: 297–317.
- Buchholz L., Melke A. 2018. 4.6 Owady – chrząszcze – Coleoptera: 314–377 W: Boćkowski M.D. (red.). Projektowany Turnicki Park Narodowy. Stan walorów przyrodniczych – 35 lat od pierwszego projektu parku narodowego na Pogórzu Karpackim. Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Nowosiółki Dydyńskie: 1–400.
- Gutowski J. M. 2015. Ponurek Schneidera *Boros schneideri* (Panzer, 1796): 162–187. W: Makomaska-Juchiewicz M., Bonk M. (red.). Monitoring gatunków zwierząt – Przewodnik metodyczny – Część czwarta. Biblioteka Monitoringu Środowiska, GIOŚ, Warszawa, 424 ss.
- Holly M. 2014. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763): nowe stanowiska gatunku w Bieszczadzkim Parku Narodowym i w Bieszczadach. Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody 33 (2): 73–75.
- Konwerski Sz., Sienkiewicz P. 2002. Przyczynek do poznania chrząszczy Beskidu Niskiego. Nowy Pam. Fizjogr., Warszawa, 1 (1): 85–88.
- Kubisz D. 2004. *Boros schneideri* (Panzer, 1796) – ponurek Schneidera. W: (Z. Głowaciński, J. Nowacki red.) Polska czerwona księga zwierząt – Bezkręgowce. IOP PAN, Kraków: 139–140.
- Olbrycht T., Melke A., Kuberski Ł. 2015. Występowanie *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787) i *Boros schneideri* (Panzer, 1796) (Coleoptera) w obszarach Natura 2000 „Bieszczady” (część wschodnia) i „Moczarzy”. Roczniki Bieszczadzkie 23: 189–197.

- Pawłowski J., Kubisz D., Mazur M. 2002. Coleoptera Chrząszcze. W: Głowaciński Z. (red.). Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce, Instytut Ochrony Przyrody, PAN, Kraków: 88–110.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz. U. z 2016 r. poz. 2134.
- Sienkiewicz P. 2004. *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787) – zagłębek bruzdkowany: 91–92. W: (Głowaciński Z., Nowacki J. red.) Polska czerwona księga zwierząt – Bezkręgowce. IOP PAN, Kraków, 447 ss.
- Sienkiewicz P. 2012. Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus* (Fabricius, 1787): 400–418. W: Makomaska-Juchiewicz M., Baran P. (red.). Monitoring gatunków zwierząt – Przewodnik metodyczny – Część druga. Biblioteka Monitoringu Środowiska, GIOŚ, Warszawa, 519 ss.
- Trella T. 1926. Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla. Cicidellidae, Carabidae, Rhysodidae. Polskie Pismo Entomologiczne 5 (1–2): 68–73.

Summary

Rhysodes sulcatus (Col., Rhysodidae) and *Boros schneideri* (Col., Boridae) are very rare, strictly protected species of saproxylic beetles. The article presents the first information about distribution of these beetles in the Bieszczady National Park. Both of them were found in three localities on silver fir *Abies alba* Mill. All observation sites were in well preserved old growth stands. These observations allowed also to find new places of occurrence of *Cucujus cinnaberinus*, which until now was known in the Bieszczady National Park from the one stand.

It should also be noted, that among all the Polish National Parks *Rhysodes sulcatus*, *Boros schneideri* and *Cucujus cinnaberinus* are still present only in the Białowieża National Park.